

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

> Retouradres Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

Aan het Dagelijks Bestuur van het stadsdeel
Amsterdam Centrum
Postbus 202
1000 AE AMSTERDAM

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
Mw. drs. E.A. Jörg

T 033 421 74 36
F 033 421 77 99
e.jorg@cultureelerfgoed.nl

Onze referentie
CIK 2012 48

Uw adviesaanvraag
27 december 2011

Bijlagen
2

Olo aanvraagnummer
-

Datum **14 FEB. 2012**
Betreft Advies omgevingsvergunning monumenten (art. 2.1, lid 1, onder f, en 2.26, lid 3, Wabo en art. 6.4, lid 1, onder a, Bor)

Gegevens beschermd monument

Naam (indien van toepassing) 2e chirurgische kliniek met zusterhuis
Adres Vendelstraat 2
Postcode/plaats 1012 XX, Amsterdam
Gemeente/provincie Amsterdam/NH
Monumentnummer 518308

Geacht bestuur,

Op 27 december 2011 vroeg u mij u te adviseren over de voorgenomen wijziging(en) van bovengenoemd monument. Het betreft een aanvraag met een lange voorgeschiedenis die ik in het kort zal weergeven. De Rijksdienst is vanaf het jaar 2000 betrokken bij de planvorming en het vergunningproces. In 2008 kreeg de RACM (nu Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) een adviesverzoek voor het transformeren van de gebouwgedeelten Nieuwe Doelenstraat 15 / Vendelstraat 2 en het oprichten van een nieuw gebouw na sloop van de gebouwgedeelten Binnengasthuisstraat 19 / Vendelstraat 2. Het monument maakt onderdeel uit van het Binnengasthuiscomplex (complexnummer 518301).

Het voorliggende plan is niet gewijzigd ten opzichte van dat uit 2008, wel zijn er extra rapporten ter afweging bijgevoegd (zie bijlage 2). Daarom sta ik eerst stil bij mijn advies uit 2008. Ondanks de positieve aspecten van het plan luidde mijn advies toch negatief (CIK-2008-429). De motivering kwam, samenvattend, hierop neer: *de uitvoering van het plan zorgt naar mijn mening deels voor een positieve impuls voor de vitaliteit en functionaliteit van het gebied en de binnenstad. Tegelijkertijd betekent het ook een aantasting van architectuur-, cultuur- en stedenbouwkundig historische waarden.*

- *De historisch stedenbouwkundige waarden van het Binnengasthuis-complex worden deels verbeterd (aanhelling van de schil in de Nieuwe Doelenstraat), deels voldoende gerespecteerd (handhaving roollijnen en bouwhoogtes) maar op twee aspecten fors aangetast (de korrelgrootte van de bebouwing neemt toe en de hovenstructuur gaat verloren).*

- *De architectuurhistorische waarden van het complex nemen verder af en gaan door volledige sloop van de 2e Chirurgische Kliniek en partiële sloop van het*

Onze referentie
CIK 2012 48

Zusterhuis grotendeels verloren in de zuidwestkwadrant van het Binnengasthuis-terrein.

- Cultuurhistorisch gezien wordt het 'enclave-karakter' voldoende gehandhaafd (behoud van de dichte schil en de huisvesting van een semi-openbare functie) maar de historische gelaagdheid van het gebied - van middeleeuwse kloosterterrein tot ziekenhuisfunctie respectievelijke UvA-functies- is in de nieuwe situatie eigenlijk alleen nog afleesbaar vanaf de buitenzijde van het complex (de schil). Op het binnenterrein is de afleesbaarheid nauwelijks meer met historische architectuur te staven maar alleen nog door de onorthodoxe positionering van bouwmassa's en historische verhalen.

De nieuwbouw voor de faculteitsbibliotheek laat op hoofdlijnen een gedegen ontwerp zien waarbij veel aandacht is besteed aan inpassing in het gebied en het verfijnen van de architectuur van een massaal gebouw. Van het begin af aan lijkt het programma echter te groot geweest om nieuwbouw op deze plek te realiseren die recht kan doen aan zowel de bestaande monumentale bebouwing als aan handhaving c.q. versterking van de karakteristieke hovenstructuur.

De inspanningen die voor het ontwerp zijn verricht rechtvaardigen naar mijn mening dan ook niet het doen verdwijnen van een gebouw van sociaal-cultuurhistorisch en architectuurhistorisch nationaal belang.

De verleende vergunning voor de sloop van Vendelstraat 2 en Binnengasthuisstraat 19 is door de rechter in mei 2011 vernietigd met als argument dat het besluit onvoldoende gemotiveerd was. Daarop heeft de UvA enkele rapporten laten opstellen om de motivering extra te onderbouwen. Deze rapporten heeft u aan mij voorgelegd met de vraag of deze aanleiding vormen om mijn advies uit 2008 te herzien. Op 27 januari 2012 heeft de UvA ter plaatse een toelichting op de plannen gegeven. Van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed waren hierbij aanwezig dhr. Cees van 't Veen, dhr. Mark Stafleu, dhr. Dirk Snoodijk en mw. Eline Jörg.

De gebouwen van het Binnengasthuiscomplex worden alle gebruikt door de Universiteit. Dat deze gebouwen door één instelling worden gebruikt is naar mijn mening een positief gegeven en zorgt voor cohesie in het gebied. Ik heb waardering voor de inspanningen van de UvA om ten gunste van de besluitvorming, aanvullende rapporten te laten opstellen. Ook heb ik begrip voor het pleidooi dat uit deze rapporten spreekt. Desondanks kom ik na een nieuwe overweging van het plan tot dezelfde conclusie als in 2008. Hieronder licht ik toe hoe ik tot dit advies ben gekomen. In de bijlagen vindt u de registeromschrijving van het beschermd monument en het complex en een overzicht van stukken die ik bij de beoordeling heb betrokken.

Sinds onze advisering uit 2008 is een aantal omstandigheden drastisch gewijzigd. We hebben te maken met een economische crisis, grootschalige leegstand van (kantoor)panden, een nieuw overheidsbeleid ten aanzien van erfgoed gevat onder de naam Modernisering Monumentenzorg (MoMo), een nieuwe erfgoedvisie van uw gemeente en aanwijzing van de grachtengordel als UNESCO gebied, waarbij het Binnengasthuis terrein in de bufferzone valt. Deze nieuwe ontwikkelingen en nieuwe onderbouwing van de plannen maken een nieuwe, zorgvuldige afweging van de adviesaanvraag wenselijk.

Meer nog dan in 2008 het geval was, vraagt MoMo om een gebiedsgerichte visie op het erfgoed. Mijn advies van destijds was gericht op zowel het monument als op de samenhang van het monument in het complex én de waarde van het complex in de stad. Nu ik, volgend uit het nieuwe rijksbeleid, meer dan in 2008 in ga op de gevolgen van de nieuwbouw voor de aangrenzende bebouwing en op het Binnengasthuiscomplex als geheel, zal ik tevens de impact van de sociale woningbouw uit de jaren '80 van de 20ste eeuw op het complex bij mijn afweging betrekken. Deze vormt in mijn ogen al een aantasting van het gebied en de hovenstructuur. Het gebouw van de mensa bekijk ik in datzelfde licht. De negentiende-eeuwse bebouwing van het krap bemeten Binnengasthuisterrein betekende overigens al een flinke schaalvergroting; de vraag is of het gebied een tweede schaal sprong kan hebben. Ook adviseer ik u de gevolgen te betrekken van dergelijke grootschalige nieuwbouw in beschermd stadsgezicht dat de buffer vormt van het UNESCO gebied.

Onze referentie
CIK 2012 48

De onlangs vastgestelde visie van uw gemeente op het erfgoed, gepubliceerd in het boekje "Erfgoed, spiegel van de stad", zult u ongetwijfeld betrekken bij de gedachtenvorming over dit gebied. Uw gemeente maakt zich sterk voor de waarde van het erfgoed voor de stad en dit is zeer toe te juichen. Duidelijk wordt dat transformatie centraal staat. Herbesteding en duurzaam hergebruik met inpassing van de cultuurhistorische waarden staat volgens deze visie voorop, daarmee sluit zij naadloos aan bij het beleid van het rijk zoals verwoord in MoMo en ook bij de uitgangspunten voor herbesteding. Uw gemeente heeft zich aangesloten bij het Nationaal Programma Herbesteding en is mede aanjager van de biënnale herbesteding waarmee zij duidelijk positie inneemt vóór herbesteding.

Het rapport van prof. A.L.L.M. Asselbergs betoogt dat het nieuwe beleid betekent dat er meer gekeken moet worden naar het gebied als geheel, dit ben ik met hem eens. Echter, zijn conclusie dat sloop van een aanzienlijk deel van het monument derhalve te rechtvaardigen is, kan ik in dit geval niet onderschrijven. Ondanks de positieve effecten van de nieuwbouw op het gebied zoals de aanheling van de hoek Nieuwe Doelenstraat – Binnengasthuisstraat, betekent het plan een aantasting van architectuur-, cultuur- en stedenbouwkundig historische waarden door verlies van een deel van het monument, schaalvergroting en verlies van de hovenstructuur.

MoMo vraagt juist om innovatie; creativiteit in de omgang met het erfgoed, erfgoed als uitgangspunt voor ontwikkeling. De kracht zit hem in het voeren van de discussie over herbesteding versus nieuwbouw en uiteindelijk in de keuze voor de beste aanpak. Dat neemt niet weg dat nieuwe toevoegingen goed mogelijk kunnen zijn en een kwaliteitsimpuls kunnen bieden. Maar in dit geval, zoals ook al verwoord in mijn vorige advies, ben ik er niet van overtuigd dat de kwaliteit van de nieuwbouw het verlies van een rijksmonument en stedenbouwkundige structuur rechtvaardigt.

Sinds kort is het mogelijk om een haalbaarheidsonderzoek uit te laten voeren voor gebouwen waarvoor het niet eenvoudig is een herbesteding te vinden. In feite is dit wat het rapport van ir. R.A. Toornend heeft onderzocht. Hieruit blijkt dat het technisch en programmatisch mogelijk is om het gewenste programma onder te brengen in de huidige gebouwen *mits* er discussie kan worden gevoerd over de uitgangspunten, met name als het gaat om parkeren en om het gebruik van de binnenplaats. De status van beschermd rijksmonument staat

herbestemming vrijwel nooit in de weg, bovendien draagt herbestemming in belangrijke mate bij aan instandhouding van monumenten. Mijn ambitie is om overeenstemming te bereiken tussen het behoud van cultuurhistorische waarden en een duurzaam gebruik van het Binnengasthuisterrein. Het rapport van ir. Toornend laat zien dat hergebruik in samenhang met gebiedsontwikkeling zeker perspectieven biedt voor intensief gebruik door de UvA. Ik realiseer me heel goed dat deze optie betekent dat de gebouwen daarvoor een forse ingreep zullen moeten ondergaan. Dat is een discussie die ik vanuit het nieuwe beleid graag zou willen voeren.

Onze referentie
CIK 2012 48

Mocht u nog vragen hebben over de inhoud van dit advies, dan kunt u contact opnemen met de contactpersoon die in het briefhoofd vermeld staat.

Graag ontvang ik een afschrift van het ontwerpbesluit en te zijner tijd een afschrift van uw definitieve besluit met de bijbehorende stukken.

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
de directeur van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

drs. Cees van 't Veen

Bijlagen:

- Registeromschrijving
- Overzicht geraadpleegde stukken